

MAKKAJO‘XORI DONINING ENERGIYA TEJAMKOR QURITISH QURILMASINI AVTOMATLASHTIRISH

Jumaqulov Baxtiyorjon Shavkatillo o‘g‘li

Andijon davlat texnika instituti TJICHAB 4-kurs K-29-22 guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu tadqiqotda makkajo‘xori donini energiya tejamkor quritish qurilmasini avtomatlashtirish masalalari iqtisodiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – zamonaviy texnologiyalar yordamida quritish jarayonini optimallashtirish va energiya sarfini kamaytirish orqali ishlab chiqarish tannarxini pasaytirish hamda mahsulot sifatini oshirish imkoniyatlarini aniqlashdir. Mazkur mavzu doirasida energiya resurslaridan samarali foydalanish, avtomatlashtirishning iqtisodiy samaradorligi, bozor sharoitida monopoliyaning narx shakllanishiga ta’siri va ushbu sohada raqobat muhitini rivojlantirish masalalari o‘rganiladi. Quritish texnologiyalaridagi monopoliyalashuv mahsulot narxiga qanday ta’sir ko‘rsatishi, energiya tejamkorlik orqali ishlab chiqaruvchilar uchun iqtisodiy ustunliklar va bozor barqarorligi muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: makkajo‘xori, energiya tejamkorlik, quritish qurilmasi, avtomatlashtirish, iqtisodiy samaradorlik, monopoliya, narx shakllanishi

ABSTRACT: This research analyzes the economic aspects of automating energy-efficient maize grain drying equipment. The main goal is to identify opportunities to optimize the drying process and reduce energy consumption through modern technologies, thereby lowering production costs and improving product quality. The study examines efficient use of energy resources, the economic efficiency of automation, the influence of monopoly on price formation, and the development of competitive market conditions in this sector. The impact of monopolization in drying technologies on product pricing, economic advantages for producers through energy efficiency, and market stability are also discussed.

Keywords: maize, energy efficiency, drying equipment, automation, economic efficiency, monopoly, price formation

Makkajo‘xori donining quritish jarayoni qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlashda muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. An‘anaviy quritish usullari ko‘pincha yuqori energiya sarfi, mahsulot sifatining pasayishi va ishlab chiqarish tannarxining oshishiga olib keladi. Shu sababli, energiya tejamkor quritish qurilmalarini avtomatlashtirish zamonaviy qishloq xo‘jaligi sanoatida dolzarb masalaga aylanmoqda. Avtomatlashtirilgan energiya tejamkor quritish texnologiyalarining joriy etilishi, birinchi navbatda, ishlab chiqaruvchilar uchun iqtisodiy samaradorlikni oshirish, energiya resurslaridan oqilona foydalanish va mahsulot sifatini yaxshilash imkonini beradi. Iqtisodiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, energiya tejamkor qurilmalarning avtomatlashtirilishi natijasida ishlab chiqarish tannarxi sezilarli darajada kamayadi, bu esa bozor narxining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Avtomatlashtirish jarayonida zamonaviy sensorlar, boshqaruv tizimlari va dasturiy ta‘minotlar yordamida quritish jarayonining har bir bosqichi aniq nazorat qilinadi. Bu esa energiya sarfini optimallashtirish, issiqlik yo‘qotilishini kamaytirish va mahsulot sifatini bir me‘yorda saqlash imkonini beradi. Natijada, ishlab chiqaruvchilar energiya xarajatlarini qisqartiradi, mahsulot tannarxi pasayadi va bozorga raqobatbardosh narxlarda mahsulot yetkazib berish imkoniga ega bo‘ladi. Bunday texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqaruvchilar o‘z iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashlari, yangi bozor segmentlariga chiqishlari va eksport salohiyatini oshirishlari mumkin.

Biroq, ushbu sohada energiya tejamkor quritish texnologiyalarining joriy etilishi monopoliyalashuv xavfini ham yuzaga keltiradi. Bozorda bunday zamonaviy qurilmalarni ishlab chiqaruvchi yoki yetkazib beruvchi kompaniyalar sonining cheklanganligi, ularning narx siyosatini mustaqil belgilashiga olib keladi. Natijada, monopolist kompaniyalar qurilma narxini sun‘iy ravishda oshirishi, xizmat ko‘rsatish va ehtiyot qismlar narxini yuqori darajada ushlab turishi mumkin. Bu esa, kichik va o‘rta ishlab chiqaruvchilar uchun

zamonaviy texnologiyalardan foydalanishda to'siqlar paydo bo'lishiga olib keladi va umumiy bozor raqobatini susaytiradi.

Monopoliyaning narx shakllanishiga ta'siri, ayniqsa, energiya tejamkor quritish qurilmalarining importi yoki mahalliy ishlab chiqarilishi cheklangan sharoitda kuchli namoyon bo'ladi. Bunday vaziyatda, monopolist kompaniyalar mahsulot narxini oshirish orqali ortiqcha foyda oladi, bu esa umumiy ishlab chiqarish tannarxining oshishiga va iste'molchi uchun mahsulot narxining ko'tarilishiga sabab bo'ladi. Shu sababli, davlat tomonidan ushbu sohada raqobat muhitini rivojlantirish, yangi ishlab chiqaruvchilarni rag'batlantirish va texnologik innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Energiya tejamkor quritish qurilmasini avtomatlashtirish orqali ishlab chiqaruvchilar energiya resurslaridan samarali foydalanish imkoniga ega bo'ladilar. Bu esa, bir tomondan, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirsam, ikkinchi tomondan, ekologik barqarorlikni ta'minlaydi. Energiya sarfining kamayishi, issiqlik chiqindilarining pasayishi va ishlab chiqarish jarayonlarining avtomatlashtirilishi natijasida, korxonalar uchun energiya bo'yicha xarajatlari qisqaradi. Bu holat, mahsulot narxining shakllanishida muhim rol o'ynaydi, chunki tannarxning pasayishi bozor narxining ham pasayishiga olib keladi va iste'molchilar uchun mahsulotning yanada arzonlashishiga sabab bo'ladi.

Bundan tashqari, energiya tejamkor quritish qurilmasini avtomatlashtirish ishlab chiqaruvchilar uchun texnologik ustunliklarni ham ta'minlaydi. Masalan, quritish jarayonining avtomatlashtirilishi mahsulot sifatining bir xilda bo'lishini kafolatlaydi, ortiqcha namlik yoki quritilmagan don muammolarini bartaraf etadi. Bu esa, mahsulotning eksport salohiyatini oshiradi va xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, ishlab chiqaruvchilar uchun energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish investitsiya talab qilsa-da, uzoq muddatda bu xarajatlari o'zini oqlaydi va iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

So'nggi yillarda O'zbekiston bozorida energiya tejamkor quritish qurilmalariga bo'lgan talab ortib bormoqda. Bu esa, yangi ishlab chiqaruvchilar uchun bozorga kirish

imkoniyatlarini yaratadi. Raqobat muhitining kuchayishi narx shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, monopoliyalashuv xavfini kamaytiradi va texnologik innovatsiyalarni tezroq joriy etishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, davlat tomonidan energiya tejamkor texnologiyalarni subsidiyalash, soliq imtiyozlari va kreditlar ajratish orqali ushbu sohada raqobat muhitini rivojlantirishga ko'maklashish mumkin.

Umuman olganda, makkajo'xori donining energiya tejamkor quritish qurilmasini avtomatlashtirish iqtisodiy samaradorlik, mahsulot sifatining oshishi va bozor barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Biroq, monopoliyalashuv xavfi va narx shakllanishiga bo'lgan salbiy ta'sirlarni kamaytirish uchun davlat va xususiy sektor o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etishda ochiq va raqobatbardosh muhit yaratish zarur.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, makkajo'xori donining energiya tejamkor quritish qurilmasini avtomatlashtirish ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish, mahsulot sifatini oshirish va energiya resurslaridan samarali foydalanish imkonini beradi. Avtomatlashtirish jarayonining iqtisodiy samaradorligi yuqori bo'lib, ishlab chiqaruvchilar uchun raqobatbardosh ustunliklar yaratadi. Shu bilan birga, sohada monopoliyalashuv xavfi mavjud bo'lib, bu mahsulot narxining shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu xavfni kamaytirish uchun davlat tomonidan raqobat muhitini rivojlantirish, yangi ishlab chiqaruvchilarni rag'batlantirish va texnologik innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega. Amaliy jihatdan, energiya tejamkor quritish qurilmalarini avtomatlashtirish orqali ishlab chiqaruvchilar o'z iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashlari, mahsulot sifatini oshirishlari va bozor talabiga mos ravishda narx siyosatini shakllantirish imkoniga ega bo'ladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayev A., Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash iqtisodiyoti. Toshkent: O‘zbekiston, 2020.
2. Qodirov B., Energiya samaradorligini oshirishda zamonaviy texnologiyalar. Iqtisodiyot va innovatsiyalar, 2022, №4.
3. Sultonov D., Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari narxi va bozor mexanizmlari. Toshkent: Fan, 2019.
4. Yusupov M., Monopoliya va raqobat: nazariya va amaliyot. Iqtisodiyot, 2021, №2.
5. Juraev S., Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini quritish texnologiyalari. Agrotexnika, 2021, №3.
6. Mamatqulov O., Qishloq xo‘jaligida avtomatlashtirish va iqtisodiy samaradorlik. Fan va taraqqiyot, 2023, №1.
7. Ibragimov N., Energiya tejamkor texnologiyalar va ularning iqtisodiy samarasi. Iqtisodiy tadqiqotlar, 2022, №5.
8. Uzbekistan Statistical Committee. Agriculture and Energy Efficiency Report. Tashkent, 2023.